

FIDES ET RATIO

Konferencia biskupov Slovenska priznala v r. 2015 na návrh Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru cenu *Fides et ratio* za zásluhy o dialóg medzi vedou a vierou prof. RNDr. ThDr. Ladislavovi Csontosovi SJ, PhD., prof. RNDr. Petrovi Holecovi, CSc. a RNDr. Igorovi Túnyimu, DrSc. *in memoriam*. Novým nositeľom tohto významného ocenenia úprimne blahoželáme. Prinášame laudáciu aj prejavy laureátov.

Laudácia na prof. RNDr. ThDr. Ladislava Csontosa SJ, PhD.

Excelencie páni biskupi, Magnificencia pán rektor, vážené dámy, vážení páni,

Žijeme v dobe, ktorú stále viac ľudí považuje v mnohých aspektoch za zvláštnu a snáď aj znepokojujúcu. Za ostatných niekoľko storočí prešla Európa osvietenským ošialom, mohutnými vojnovými konfliktmi, vládou brutálnych totalitných systémov a programovým procesom sekularizácie. Rečnicky sa pýtame: Kde je tá Európa, pri vzniku ktorej zohrala rozhodujúcu úlohu schopnosť cirkvi vytvoriť kultúru, ktorá zjednotila biblické poslanstvo, filozofickú múdrosť Grécka a právny systém starovekého Ríma? Kresťanstvo už nie je základnou spoločnou platformou Európy, stalo sa dnes jedným z mnohých hlasov. My máme navyše skúsenosť s režimom, ktorého štátnym náboženstvom bol tzv. vedecký ateizmus. V mene tejto ideológie boli desaťročia potláčané všetky aspekty slobody, teda nielen sloboda náboženstva, ale aj sloboda kultúry všeobecne vrátane slobody vedeckého bádania.

Výsledkom takéhoto vývoja je všeobecne rozšírený názor, že veda a náboženstvo istým spôsobom stoja proti sebe. Doterajší rozvoj vzájomného dialógu medzi vedou a náboženstvom však ukazuje, že práve táto sféra ukrýva netušený potenciál. O veľkom experimentálnom fyzikovi 19. storočia Michaelovi Faradayovi, zanietenom veriacom kresťanovi, sa zrejme neprávom hovorilo, že keď išiel do svojho laboratória, zabudol na svoje náboženstvo, a keď z neho odišiel, zabudol na svoju vedu. Dúfam, že to nie je pravda. Žijeme totiž v jednom svete a veda i teológia skúmajú rozličné aspekty tohto sveta. Ťažiskom nášho dnešného slávnostného zhromaždenia je presvedčenie, že tieto dve oblasti, aj keď sú predmety ich záujmu odlišné, spája fakt, že ani jedna z nich sa v úsilí pochopiť skúsenosť nevyhne korigovaniu svojich názorov. Obe sa venujú skúmaniu spôsobu existen-

cie sveta a zároveň sa tomuto spôsobu podriaďujú. To im slovami Johna Polkinghorna umožňuje ich vzájomnú súčinnosť (porov. Polkinghorne [2]). Teológia objasňuje zdroj racionálneho poriadku a racionálnej štruktúry, ktoré veda vo svojom skúmaní sveta predpokladá aj potvrdzuje. Veda skúma stvorenie a určuje podmienky súladu, ktoré musia byť splnené pri každom výklade vzťahu medzi Stvoriteľom a jeho pôsobením.

Preto som naozaj poctený, ale aj potešený, že môžem dnes predniesť toto laudatio. Týka sa totiž človeka, ktorý vo svojom živote prakticky spojil a stále spája vedeckú perspektívu s hlbokým duchovným životom. Prof. Ladislav Csontos sa narodil v roku 1952 v Piešťanoch. Jeho detstvo a mladosť sú úzko spojené s Novým Mestom nad Váhom, kde vyrastal a navštevoval základnú, ako aj strednú všeobecno-vzdelávaciu školu. Po maturite vyštudoval na Univerzite Komenského odbor matematika a deskriptívna geometria. V rokoch 1975 - 1990 pracoval ako vedecko-technický pracovník vo Výpočtovom laboratóriu Slovenskej plánovacej komisie. Popritom pokračoval v štúdiu a v roku 1982 získal na Matematicko-fyzikálnej fakulte Univerzity Komenského titul doktora prírodných vied. Už v tomto období však prof. Csontos takpovediac zápasil aj na druhom fronte. Hoci bol aktívnym vedcom, Pán si ho povolal do kňazskej a rehoľnej služby. V roku 1974 tajne vstúpil do noviciátu Spoločnosti Ježišovej, neskôr vo svojej formácii pokračoval štúdiom filozofie a teológie. Po vysviacke sa aktívne zapojil do tajnej pastorácie spoločenstiev mládeže, predovšetkým tej vysokoškolskej. Už v tomto období publikoval v samizdatovej literatúre, najmä v jezuitský teologických zborníkoch.

Po roku 1990 začal s omšami pre vysokoškolákov, ktoré postupne smerovali k vytvoreniu univerzitného pastoračného centra v Mlynskej doline. Veľkú časť svojho času a svojej energie venoval prof. Csontos obnove verejnej činnosti Teologického inštitútu sv. Alojza (založeného v roku 1941) a jeho postupnej transformácii na teologickú fakultu. Tento proces bol zavŕšený v roku 1997, keď sa inštitút transformoval na Teologickú fakultu Trnavskej univerzity. V októbri toho roku bol prof. Csontos vymenovaný za prvého dekana fakulty a v tejto funkcii zotrval až do roku 2003. Neskôr na fakulte pôsobil aj ako prodekan pre vedu, výskum a zahraničné vzťahy. V roku 1997 sa na Teologickej fakulte Univerzity Komenského habilitoval a v roku 2001 prebehlo na Teologickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci jeho inauguračné konanie. V súčasnosti pôsobí prof. Csontos ako prorektor Trnavskej univerzity. O jeho veľkej vedeckej aktivite svedčí aj päť publikovaných vedeckých monografií, rovnaký počet vysokoškolských učebníc, približne päťdesiat pub-

likovaných vedeckých štúdií, veľké množstvo populárno-vedeckých článkov a ohlasov na jeho práce, ako aj desiatky vyškolených diplomantov a doktorandov. Do vymenovávania množstva vedeckých rád, odborových komisií, redakčných rád a ďalších ctených kolégií na Slovensku, ale aj v zahraničí, ktorých je prof. Csontos predsedom alebo členom, sa z časových dôvodov ani nebudem púšťať.

Aj z pohľadu vzájomného dialógu medzi vedou a vierou boli a stále sú aktivity prof. Csontosova výrazné a hlboké. Z vlastnej skúsenosti môžem spomenúť našu mnohoročnú spoluprácu na projektoch podporovaných Templetonovou nadáciou a Metanexom. Prof. Csontosovi sa podarilo získať nemalé finančné prostriedky napr. od nemeckých jezuitov, ktoré boli určené práve na rozvoj dialógu medzi vedou a vierou, s pomocou ktorých sa podarilo zorganizovať množstvo prednášok, seminárov a konferencií tak pre odbornú, ako aj laickú verejnosť. Prof. Csontos spolupracuje aj s Radou pre vedu, vzdelanie a kultúru pri Konferencii biskupov Slovenska. Z pohľadu dnešnej slávnosti by som chcel vyzdvihnúť aj aktivity prof. Csontosova týkajúce sa návratu teológie do rodiny vied. Vedcov treba totiž niekedy presvedčať, že teológia je racionálna činnosť, že existujú javy, ktoré sú predmetom jej skúmania, a že má vlastné metódy a kritériá, ktorými sa pri tomto skúmaní riadi. Aj z tohto pohľadu je zrejmé, že cena Fides et ratio bude v správnych rukách. Patrí Ti vďaka, pán profesor, za všetku tvoju činnosť, ktorá prispela a dúfam, že ešte aj dlhé roky bude prispievať k rozvoju interdisciplinárneho dialógu. Som presvedčený, že toto je správna cesta. Všetci sa musíme veľa učiť tak, že budeme citlivo a vecne diskutovať. Niektoré argumenty môžu byť prekonané a zvetrané, ale diskusia a hľadanie dôkazov nesmú ustať. Vedci a teológovia sa musia učiť jedni od druhých.

Na záver mi dovoľte, možno prekvapujúco, parafrázovať výrok Richarda Dawkinsa, ktorý, eufemisticky povedané, nie je veľkým priaznivcom dialógu vedy a náboženstva: „Ak sa budeme navzájom počúvať, môžeme počuť spev galaxií.“ (porov. Dawkins [1]). A ja si dovoľím dodať, že snáď budeme počuť aj „nebesá rozprávajúce o sláve Boha.“ (Ž 19, 1)

Literatúra

1. [1] DAWKINS, R.: *Unweaving the Rainbow: Science, Delusion and the Appetite for Wonder*. Boston, New York, 1998.
2. [2] POLKINGHORNE, J.: *One World: The Interaction of Science and Theology*. London, 1986.

NOVÁ EVANJELIZÁCIA A PASTORAČNÉ PLÁNOVANIE¹

Ladislav Csontos

**Excelencie, magnificencie, spektaklarity, cives academici, váže-
ní páni a dámy,**

vedecká dráha sa zvyčajne začína doktorandským štúdiom, ktoré sa završuje obhajobou doktorskej dizertačnej práce. Nie každý, kto začne štúdium, ho aj úspešne ukončí. Stáva sa to z rozličných dôvodov, ale najvýznamnejšie sú podľa mňa dva, o ktorých sa zvykne písať v úvode dizertačnej práce. Doktorand predstavuje problém, hypotézu, či otázku, ktorú sa rozhodol preskúmať. To tvorí určitú objektívnu stránku jeho práce. Hneď po predstavení témy sa rozpisuje o svojej motivácii. Môže to byť záľuba v príslušnej vednej disciplíne, príklad školiteľa, verejná mienka, túžba po poznaní a podobne. V oboch aspektoch svojej práce môže naraziť na ťažkosti, zvolil si objektívne náročnú tému, ktorá možno presahuje vymedzený časový limit alebo jeho schopnosti. Môže sa zmeniť sila jeho motivácie, miesto toho, aby ho problémy viedli k zvýšeniu úsilia, vzdáva sa. V tomto momente jeho subjektívna motivácia sa stáva rozhodujúcou. Podobne sa mi to vidí aj v úsilí spolupráce vedy a viery, ktorá je podľa môjho názoru nielen možná, ale aj obojstranne potrebná.

Napríklad od roku 1992 sme ako jezuiti usporiadali desať interdisciplinárnych sympózií na rozličné témy so spoločným titulom Nová evanjelizácia. Nik z účastníkov nepochyboval o správnosti témy, respektíve výzvy sv. pápeža Jána Pavla II. o potrebe novej evanjelizácie či reevanjelizácie Európy, nášho starého kontinentu. Na druhom ročníku otec biskup František Rábek vyzdvihol potrebu evanjelizovať farnosť, pričom ako kľúč označil potrebu evanjelizovať kňazov a aktívnych laikov (porov. [5], s. 138). Vo svojom príspevku podal aj popis východiskového stavu a cieľ, potrebu zlepšenia, ktorú charakterizoval ako výzvu, aby sa farnosť stala spoločenstvom spoločenstiev (porov. [5], s. 139). V neskorších rokoch sme mali kvalitne vypracované dva Evanjelizačné a pastoračné plány Katolíckej cirkvi na Slovensku. Po dvadsiatich rokoch dvojica pastorálnych teológov Jozef Žuffa a Zdenko Pupík realizovala medzi kňazmi anketu o potrebe pastoračného plánovania. Jeden respondent zhodnotil spoluprácu diecézy s farnosťami slovami: „Nepamätám si v ostatnom čase, že by z úst niektorého cirkevného predstaveného zaznel vôbec pojem Pastoračný plán, že by v našich katolíckych masmédiách sa vysielala

¹ Prednáška laureáta pri udelení ceny FIDES ET RATIO 22. 9. 2015.

relácia, diskusia na túto tému. Ak v roku 2013 skončilo obdobie Pastoračného plánu, nikde sme nepočuli nič o zhodnotení daného plánu a evaluácia je veľmi potrebná.“ [4]. To nás vedie k otázke, či je potrebné a možné pastoračné plánovanie. Objektívne i subjektívne.

1. Plánovanie je objektívne potrebné

Z objektívneho hľadiska je plánovanie potrebné. Stačí si prečítať Kódex kánonického práva, ktorý farárovi alebo správcovi farnosti v kánone 528 § 1 ukladá: „Farár je povinný starať sa, aby sa Božie slovo celostne hlásalo tým, ktorí sa nachádzajú vo farnosti; preto má dbať o to, aby laickí veriaci boli poučovaní o pravdách viery najmä homíliou, ktorú treba konať v nedele a prikázané sviatky, ako aj katechetickou výučbou, a má rozvíjať diela, ktorými sa napomáha evanjeliový duch aj vo vzťahu k sociálnej spravodlivosti; osobitnú starostlivosť má venovať katolíckej výchove detí a mládeže; má sa aj za spolupráce veriacich všemožne usilovať, aby sa evanjeliové posolstvo dostalo aj k tým, ktorí zanechali uplatňovanie náboženstva alebo nevyznávajú pravú vieru.“ Kódex celkom jasne hovorí o tom, že farár často nemôže osobne zvládnuť v plnej miere všetky spomenuté povinnosti, preto ho nasledujúci kánon zaväzuje: „Farár má uznávať a napomáhať vlastný diel, ktorý majú v poslaní Cirkvi laickí veriaci, podporujúc ich združenia s náboženskými cieľmi. Má spolupracovať so svojím biskupom a s presbytériom diecézy a snažiť sa, aby sa veriaci starali o farské spoločenstvo, aby sa cítili členmi tak diecézy, ako aj celej Cirkvi a aby sa na dielach, ktoré toto spoločenstvo majú napomáhať, zúčastňovali alebo ich podporovali. (Kán. 529 § 2)

Dôležité je však aj subjektívne hľadisko osoby, v tomto prípade správcu farnosti, či vníma potrebu zmeny vo svojej pastoračnej práci. Motivácia k zmene je ako to vo všeobecnosti upozorňuje teória manažmentu, rozhodujúca pre plánovanie a rast v organizácii. Platí to aj vo farnosti, ako to výstižne charakterizoval biskup Rábek, ide o evanjelizáciu kňazov. Motivovaný správca farnosti si uvedomuje potrebu zmeny a hľadania prostriedkov na jej uskutočnenie. Tu už môžu nastúpiť základné funkcie manažmentu, ktorými sú: plánovanie; organizovanie; vedenie ľudí; kontrola (porov. [3]). Ako východisko možno použiť poznanie súčasného stavu, ktoré vo všeobecnosti poskytujú empirické vedy, najmä psychológia náboženstva, sociológia a politológia. Veriaci nežijú v izolovanom svete, ale uprostred sveta, a tak ako musí byť viera inkulturovaná, tak potrebuje pastoraľna teológia kulturológiu a tiež spomenuté empirické vedy. Tieto vedy môžu čerpať z teologických disciplín, napríklad z cirkevných dejín, bez ktorých všeobecné dejiny sú neúplné, či všeobecné právo potrebuje kánonické právo atď.

2. Plánovanie je možné

Nemožno povedať, že by nejaká farnosť nefungovala, no vždy je možné, aby fungovala lepšie. V osobnom duchovnom živote je vždy možný rast, tak isto je to možné aj v živote spoločenstva, ktorým farnosť je. Preto sa nám javí, že aj rozvoj života farského spoločenstva je určitý cyklický proces, v ktorom sa popri duchovných prostriedkoch možno inšpirovať aj zásadami manažmentu kvality. Manažerstvo kvality sa zakladá na uplatňovaní praxou overených teoretických konceptov. Univerzálny model pre zlepšovanie kvality ponúkol W. E. Deming v podobe tzv. PDCA - cyklu ako cyklický nepretržitý proces, pozostávajúci z týchto krokov:

- P (plan) - plánovanie (analýza situácie, vypracovanie plánu, stanovenie kontrolných bodov),
- D (do) - vykonanie (oboznámenie a tréning pracovníkov, realizácia plánu),
- C (check) - preskúšanie (monitorovanie situácie, zistenie splnenia plánovaných cieľov),
- A (act) - zlepšenie a následná štandardizácia pri súlade skutočnosti s plánom, resp. návrat k „P“ a „D“ pri nesúlade skutočnosti s plánom (porov. [1]).

Plánovanie je teda „osou“ riadenia. Je to proces, ktorého výsledkom má byť plán s tromi základnými zložkami: ciele, ktoré sa majú dosiahnuť; špecifikácia činností potrebných na dosiahnutie cieľov; prepočet (odhad) zdrojov potrebných na uskutočnenie činností. Všeobecné ciele, činnosti a prostriedky, ako sme uviedli, sú pomerne jasne stanovené v cirkevných dokumentoch, z ktorých sme uviedli výzvy Svätého Otca a Kódex kánonického práva, no je potrebné rozmeniť ich na drobné konkrétne aktivity vo farnosti.

Tu je dôležitá spolupráca správcu farnosti s laikmi, čo je upravené formou farskej pastoračnej rady. Kódex ukladá farárovi alebo správcovi farnosti povinnosti, ktoré nemôže sám uskutočniť, no zároveň mu predkladá aj vnútorné, najmä ľudské zdroje farnosti, ktoré mu môžu a majú v tom pomáhať, sú to veriaci laici, ktorí majú byť členmi farskej pastoračnej rady a tiež majú nezastupiteľné miesto v tom, aby sa ohlasovanie Božieho slova dostalo k tým, ktorí zanechali uplatňovanie náboženstva alebo nevyznávajú pravú vieru, ktorí sú v ťažkých životných situáciách ako chudobní, utrápení, osamelí, vyhnaní z vlasti a takí, na ktorých doliehajú osobitné trápenia. Sú to tiež manželia a rodičia, ktorí by mali mať podporu pri plnení svojich povinností, a v rodine má podporovať vzrast kresťanského života, ako aj tí, ktorých katolícke manželstvo stroskotalo. Napokon, aby sa nik z členov farnosti necítil opustený, ale zahrnutý láskou veriaceho spoločenstva. (porov. KKP kán. 526 až 537)

3. Plánovanie môže byť efektívne

Spomenuli sme na začiatku vyjadrenie respondenta, správcu farnosti, pastoračnému plánovaniu chýba kontrola. Manažment považuje kontrolu za dôležitý prostriedok dosahovania stanovených cieľov. Aj v tejto oblasti Kódex kanonického práva predkladá veľmi účinný systém kontroly. Podľa neho je povinnosťou biskupov každých päť rokov vykonať návštevu *Ad Limina Apostolorum*, pri ktorej navštívia jednotlivé kongregácie a napokon sú prijatí na súkromných a spoločnej audiencii u Svätého Otca. „Diecézny biskup v tom roku, v ktorom je viazaný podať Najvyššiemu veľkňazovi správu, má prísť do mesta Ríma uctíť si hroby svätých apoštolov Petra a Pavla a vykonať návštevu u Rímskeho veľkňaza, ak Apoštolská stolica nestanovila ináč“ (KKP Kán 400 § 1). „Biskup je viazaný každoročne vizitovať diecézu, buď celú, alebo jej časť tak, aby aspoň každých päť rokov vykonal vizitáciu celej diecézy sám, alebo ak by bol zákonne hatebný, cez biskupa koadjútora alebo pomocného biskupa, alebo generálneho či biskupského vikára, alebo cez iného presbytera. Biskup si smie pri vizitácii vyvoliť za sprievodcov a pomocníkov klerikov, akých chce“ (KKP Kán. 396). Pre tieto vizitácie majú biskupi vypracované dotazníky, ktoré však nie sú celkom dôsledné v kontrole všetkých povinností správcov farností. Tu vidíme priestor na zlepšenie, ako príklad by sme mohli uviesť Žilinskú diecézu. Nič však nebráni v tom, aby bola kontrola častejšia.

Diecézny biskup môže v zmysle kánona 555 poveriť vizitáciou farností dekana. „Dekan je podľa určenia diecézneho biskupa povinný vizitovať farnosti svojho obvodu“ (KKP Kán. 555 § 4). Vyplýva to z povinnosti, ktorú mu určuje ten istý kánon „napomáhať a koordinovať spoločnú pastoračnú činnosť v dekanáte; dozeráť, aby klerici jeho obvodu viedli život primeraný ich stavu a aby si svedomite plnili svoje povinnosti...“ (KKP Kán. 555 § 1). Teda pastoračné plánovanie by mohlo byť nielen možné, ale aj efektívne. Zdá sa, že na tomto stupni pastorácie chýba väčšia motivácia.

Záver

Známy americký vrcholový manažér Chris Lowney vo svojej knihe *Heroic Leadership* (porov. [2]) ako veriaci katolík priznáva dôležitosť prepojenia medzi osobným duchovným životom a vrcholovým manažmentom. On sám má skúsenosť ignaciánskych duchovných cvičení, ktoré priniesli do jeho života základnú vášnivú motiváciu slúžiť a milovať Ježiša Krista, uskutočňujúc lásku k Bohu a k blížnemu prostredníctvom svojej práce. Priniesli mu meditáciu o vízií či cieľi, ktoré treba dosiahnuť, a napokon kontrolný mechanizmus

v každodennom spytovaní svedomia a ročných duchovných cvičeniach. Podľa neho motivovaný manažér dokáže motivovať, a takým bol sv. Ignác z Loyly. Silnú motiváciu dnes potrebuje každý veriaci človek, aby ním bol skutočne naplno. Vedec ju potrebuje navyše vo svojej vedeckej práci.

Ďakujem Vám za pozornosť.

Literatúra

1. DUDINSKÁ, E., BUDAJ, P., VITKO, Š.: *Manažment v sociálnych službách*. Prešov, Vydavateľstvo Michal Vaško 2009, s. 225.
2. LOWNEY, C.: *Heroic Leadership : Best Practices from a 450-Year-Old Company that Changed the World*. Loyla Press 2003.
3. MIHOK, J., TREBUŇA, P.: *Základy manažmentu*. Košice, SJF TU 2009, s. 20.
4. PUPÍK, Z., ŽUFFA, J.: *Vidieť, hodnotiť konať. Pastoračné plánovanie vo farnostiach*. Trnava, Dobrá kniha 2015, s. 58.
5. RÁBEK, F.: Farnosť – miesto a východisko evanjelizácie. In: *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou II: ročník*. Trnava, Dobrá kniha 1993.